

## **Maatschappelijke benadering van de biodiversiteit in Vlaanderen**

### **Walter Roggeman, voorzitter Natuurpunt**

Het zal u uiteraard niet verbazen, dat is trouwens hier en daar ook al te horen geweest bij vorige sprekers, dat m.i. biodiversiteit helemaal niet als een luxe maar wel degelijk als een voor sommigen bittere noodzaak moet gezien worden. Noodzaak omdat wij hier te maken hebben met onze toekomst en vooral die van de toekomstige generaties. Mijnheer de ere-voorzitter, ik weet dat ik u daar niet hoef van te overtuigen, maar als op het einde van mijn uiteenzetting slechts enkelen van dit select gezelschap meer van deze stelling overtuigd zijn dan nu, dan is alweer een bijdrage geleverd om het zo geroemde maatschappelijk draagvlak te verbreden, en is dat soms niet de taak van allen die met mij het licht gezien hebben?

Natuurlijk hadden wij, ook met nog 10% meer biodiversiteit dan nu, de zeebeving die Zuidoost-Azië teisterde, niet kunnen voorkomen. Volgens sommigen hadden de gevolgen echter wel minder desastreus geweest hadden lokale en (misschien vooral) niet-lokale jagers op gemakkelijke winsten belangrijke kuststroken niet ontdaan van de mangrovevegetaties die er voorkwamen. Het moet gezegd en dat is weinig aan bod gekomen, dat diegenen die het minst geprofiteerd hebben van de rijkdom die opgebouwd werd uit toerisme en andere scampikwekerijen, andermaal de zwaarste tol hebben betaald. Een eerste voorbeeld van de stelling dat behoud van biodiversiteit (of noem het met de vroegere termen natuurbescherming of natuurbehoud), duurzame ontwikkeling en ontwikkelingssamenwerking in feite onlosmakelijk met mekaar verbonden zijn. En plaats, wat mij betreft, ook maar gezondheid, zowel lichamelijke als psychische in dit rijtje. En zo zitten we volop midden in het maatschappelijk debat.

Ik denk dat het nu toch bij iedereen die de gave des onderscheids bezit doordringt dat het verlies aan biodiversiteit van de laatste 100-150 jaar onlosmakelijk verbonden is met de snelle, razendsnelle industriële revolutie die eerst in het westen, nu meer en meer in het oosten, onverbiddelijk komaf maakte met het veel tragere tempo waarin ons leefmilieu tot dan toe evolueerde. En nu weet ik ook wel dat wij ons huidige welvaartspeil te danken hebben aan deze evolutie die enkel goed werkende economische modellen kon bedenken die op groei gebaseerd zijn. En natuurlijk zijn er nog periodes in de geschiedenis van de aarde geweest waarin dieren en planten, vaak hele taxonomische groepen, verdwenen. Wat overigens de plaats vrijmaakte voor de dominantie van andere groepen, maar dat wordt dan wel gemeten in honderden, duizenden, tienduizenden jaren en meer. Recent Amerikaans onderzoek spreekt zelfs van één miljoen jaar vooraleer we, na een periode van uitsterven, weer hetzelfde peil van biodiversiteit bereiken dan ervoor! Wat uniek is aan de periode van uitsterven die we thans meemaken, althans, laat ons dat aannemen, is dat het de eerste is waar de mens getuige van is en vermoedelijk ook de eerste waarvan hij voor een deel verantwoordelijk kan gesteld worden. Wij kunnen dus diagnoses stellen, oplossingen bedenken en internationale verdragen afsluiten waarbij we ons verbinden om iets te doen. Maar werkt dat wel? Zijn de diagnoses wel eenduidig gesteld? Kennen we oplossingen? Kennen we alle oplossingen? Ik denk van niet. Maar dat kan de twijfel van de bioloog zijn, die ermee opgeleid is om voorzichtig te zijn met sterke uitspraken, wetende dat in de natuur bijna nooit iets 100% waar is.

Mag deze onzekerheid echter een reden zijn om uit te stellen en te wachten. Natuurlijk niet. Want dat is de positie waarin zij die absoluut wensen door te gaan met het leegplunderen van onze planeet ons maar al te graag in manoeuvreren. Wij zijn nu bijna 13 jaar na het reeds geciteerde Internationale Verdrag voor het Behoud van Biodiversiteit, zeg maar het Verdrag van Rio, eigenlijk een revolutionair verdrag. We mogen aannemen dat een land zoals België en bij uitbreiding ook Vlaanderen, een klein land dus, er alle belang bij heeft om internationale verplichtingen die het op zich neemt, ook uit te voeren. Ik ben geen specialist in internationaal recht, maar ik kan wel vaststellen dat deze houding in dossiers inzake milieu en natuur niet altijd wordt aangehouden. Zo kan ik mij herinneren dat de eerste invulling van de zgn. Vogelrichtlijn, waarvoor België twee jaar was gegund, meer dan 10 jaar heeft aangesleept. Met de aanduiding van de Natura2000 gebieden is het gelukkig iets sneller verlopen. M.a.w. men doet in vele natuur- en milieudossiers eerst een aantal jaren gewoon verder om dan, als men op de vingers getikt wordt, te stellen dat men nu toch de tijd moet krijgen om te reageren.

Intussen gaat veel tijd verloren (vergeet daarbij niet dat tijd verliezen voor de enen tijd winnen betekent voor de anderen). Gevolg: het oplossen van de problemen wordt alsmaar moeilijker, niet alleen inzake natuur- en milieudossiers overigens, maar dat is een ander verhaal. En hiermee heb ik niet gezegd dat er in de administratie onvoldoende inzicht en creativiteit aanwezig is om internationale verplichtingen om te zetten in Belgisch, Vlaams recht. En ook studies hier rond worden geregeld besteld en ook afgeleverd. Maar de politieke wil om ook daadwerkelijk iets te doen ontbreekt vaak onder invloed van allerlei belangengroepen die er alle belang bij hebben dat bepaalde maatregelen nog wat worden uitgesteld.

Vandaag de dag horen we opnieuw de stelling verkondigen dat Vlaanderen te dichtbevolkt en te verstedelijkt is om aan dezelfde natuur- en milieumaatregelen onderworpen te worden dan de rest van Europa. Ruimte is ongetwijfeld een knelpunt, hoewel daar rond toch bindende afspraken gemaakt zijn binnen het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, dacht ik. Een knelpunt, ja, maar mag ik er fijntjes op wijzen dat in Vlaanderen 2.264 m<sup>2</sup> per inwoner beschikbaar is, in Nederland 2.105 m<sup>2</sup>. De cijfers zijn dus vergelijkbaar en toch is er blijkbaar in Nederland anders omgesprongen met ruimte dan bij ons, zonder dat ik daarom gezegd heb dat alles daar perfect verloopt, want ook daar loopt de biodiversiteit terug. Natuurlijk weet ik dat wij onze ruimtelijke orde (wat een eufemisme) niet kunnen terugdraaien. Maar kan er toch wat visie ontwikkeld worden inzake ruimtegebruik en dan liefst niet volgens het principe: wie eerst komt eerst maalt en de voor de rest zien we wel! Ik ben de eerste om te zeggen dat een structuurplan moet kunnen evolueren en aangepast worden. Maar laat ons toch eerst het vorige voor een groot percentage realiseren vooraleer we met een nieuw beginnen! Versnippering is immers in Vlaanderen een van de belangrijkste bedreigingen voor de biodiversiteit. En een structuurplan probeert juist waar mogelijk te ontsnipperen en in elk geval grotere eenheden voor de verschillende bestemmingen aan te duiden. Laat ons echter positief blijven en stellen dat de ontwikkelingen rond het Scheldeverdiepingsdossier een poging zijn om natuurlijkheid, veiligheid en toegankelijkheid in een stroomgebied op een synergetische manier op te lossen. Ik hoop dat dit dossier een voorbeelddossier zal worden en dat men snel met de realisatie ervan op het terrein zal beginnen, in het belang van alle partners. En ook inzake integraal waterbeheer kunnen er binnenkort, zowel op bekken- als op deelbekkenniveau stappen gezet worden die, zeker in overgangssituaties droog/nat veelbelovend zijn voor de biodiversiteit en zelfs voor het herstel ervan. Ook hier weer een dossier waar verschillende partners mekaar zullen moeten vinden en waar iedereen voordeel kan uit halen, zeker als de uitvoering kort op de plannen volgt. Snelheid en doortastendheid in de uitvoering is overigens een even belangrijke factor in het creëren van een maatschappelijk draagvlak als inspraak in het planningsproces zelf. De burger, de maatschappij is het immers meer dan moe om voortdurend om de oren geslagen te worden met plannetjes, plannen, ideeën, waarbij hij of zij soms het onderscheid niet meer kan maken tussen wat nu eigenlijk beslist is en wat nooit uit de lade zal komen. Ook duidelijkheid in het beleid is geen luxe, maar noodzaak!

De ruimtelijke ordening, Dames en heren, is dus in mijn ogen een sleuteldossier om in een klein land zoals Vlaanderen de biodiversiteitscrisis mee te bezweren. En een bijzonder grote hap in het ruimtebudget, wordt natuurlijk ingenomen door de landbouw. Als ik een jeugdige knaap was; alweer een tijdje geleden, was het goed toeven in het buitengebied dat een toonbeeld was van biodiversiteit. Opgejaagd door teveel hervormingen om in één mensenleven aan te kunnen, werd de landbouwer er bijna toe verplicht (en de bijna is er eigenlijk teveel aan) om aan schaalvergroting en landschapsafbouw te doen. De nieuwe machines waren in feite te groot voor onze kleine Vlaamse kavels en dus moest de landbouwvoering zich aanpassen aan de machines! Ik stel het misschien voor dit gezelschap wat te sloganesk voor, maar het resultaat was in elk geval duidelijk: het landschap werd uitgekleeft en met de kleren verdween een aanzienlijk deel van de biodiversiteit. Nergens is de achteruitgang van soorten planten en dieren in Vlaanderen groter dan in het landbouwareaal. Het maatschappelijk debat tussen de landbouw en alle actoren die in het buitengebied actief zijn of wensen te zijn, is nog lang niet uitgeklaard en de Mina-Raad, ook in zijn nieuwe samenstelling, kan hier ongetwijfeld nuttig werk verrichten. Maar laat ons dan asjeblief ook het begrip biodiversiteit in het debat betrekken, iets wat ik tot op heden nog maar weinig gehoord heb. Met de nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwpolitiek, liggen zeker en vast kansen klaar om wat meer met het landschap van het buitengebied te doen dan totnogtoe het geval was. Europa stelt hier belangrijke

middelen ter beschikking (al moet Vlaanderen daar natuurlijk evenveel bijleggen) om de landbouwer terecht een volwaardig inkomen te verschaffen. Kan dan niet gedacht worden aan het promoten van landbouwvormen die de natuur weer met zijn groene vingers laat binnendringen in het landbouwareaal? En dit kan zeker gecombineerd worden met goed ondernemerschap, een opwaardering en dito labelling van hoeveproducten en de verkorting van een aantal distributieketens. Ik wil hier verder geen controversiële stellingen over de Vlaamse landbouw verdedigen, maar het is mijn stellige overtuiging dat hier mét de sector maximale winst inzake biodiversiteit en het herstel ervan kan bewerkt worden zonder dat de leefbaarheid van de bedrijven daarmee in het gedrang komt. Alleen: overleg om tot een meer duurzame situatie te komen moet er komen zonder al teveel a priori's, maar met respect voor mekaar en een voor iedereen leefbaar en beleefbaar platteland als doel voor ogen.

Naast het klagen over gebrek aan ruimte, is het eveneens een vaak gehoorde opmerking dat het naleven van alle ons door Europa en internationale verdragen opgelegde bepalingen niet te dragen is door onze economie. Ik zou wel eens willen de balans maken tussen de eventuele banen die hierdoor zouden verloren gegaan zijn en het nog steeds toenemend aantal jobs die precies gecreëerd werden in de hele sector die zich met milieu en natuur bezighoudt. En dat gaat van de ambtenaar in de milieudienst van de gemeente over intercommunales, studie bureaus, bedrijven en bedrijfjes voor de technische kanten van het milieubeheer, enz. Milieu –en natuurbescherming dus als werkgever in plaats van als doodgraver van onze bedrijven!

Jammer genoeg zijn de problemen die we hier in Vlaanderen kennen maar klein bier tegenover wat elders in de wereld met name in ontwikkelingslanden gebeurt. Hier gaan soorten achteruit, daar verdwijnen ze ook effectief. En het zijn helaas vele soorten die niet de aaibaarheidsfactor hebben van olifanten, neushoorns en andere panda's, die het bijzonder moeilijk hebben en vaak ook uitsterven. De luxe en de rijkdom van een klein aantal neo-kolonialisten en een even klein aantal plaatselijke medeplichtigen worden daar verworven op de kap van ecosystemen die wij allemaal broodnodig hebben om het evenwicht van deze planeet in stand te houden. En de plaatselijke bevolking staat volkomen machteloos om zich zelfs maar te verzetten tegen deze schaamteloze uitbuiting die zowel voor de biodiversiteit als voor de lokale maatschappij een ramp betekent. Zelfs wereldwijde acties als de FSC-certificering kunnen overigens maar resultaat opleveren als wij allen, ik herhaal als wij allen in het Westen (en zeer binnenkort ook in het oosten) die strikt naleven en ze waterdicht maken.

Er zijn de laatste tijd wat openingen gemaakt, ook bij ons, om aandacht voor biodiversiteit te schenken in de programma's die België en Vlaanderen aan de ontwikkelingslanden voorstelt. Laat ons hier een *conditio sine qua non* van maken en elk programma aftoetsen naar zijn impact op de lokale biodiversiteit en uiteraard ook, maar dat loopt daar meestal mee samen, beoordelen naar zijn bijdrage aan de duurzame ontwikkeling. En als het waar is wat gisteren alweer in het nieuws was, dat Belgische bedrijven in het buitenland in de volgende jaren een grotere bijdrage zullen leveren aan de CO<sub>2</sub>-uitstoot dan ze die hier moeten reduceren, mag voor mijn part inderdaad ook de Delcredere-dienst het verlenen van waarborgen aftoetsen aan deze criteria. Slechts dan zullen wij, tegelijk met de zorg voor de biodiversiteit, ook een bijdrage leveren tot een harmonieuze ontwikkeling van deze mensen en er tevens toe bijdragen dat ze een menswaardig bestaan, weg van de armoede en de honger, kunnen opbouwen. Ook hier is aandacht voor biodiversiteit dus een noodzaak, en zeker geen luxe. En veel meer dan totnogtoe, moet de finaliteit van elk wetenschappelijk onderzoek er ook op gericht zijn om deze processen te identificeren en er pasklare recepten voor te ontwikkelen. Ook hier in Vlaanderen kan daar bij het toekennen van onderzoeksprojecten veel meer aandacht naar gaan. Zeker in de natuurwetenschappen zou elke discipline er trouwens moeten op gericht zijn om bouwstenen bij te dragen om tot een niveau van wereldontwikkeling te komen die duurzaam is en geen risico inhoudt op een ontsporing van het wereldecosysteem, waar we, volgens sommigen die ik weiger helemaal te volgen, trouwens niet ver af zijn.

Meer en betere zorg voor milieu, natuur en biodiversiteit in Vlaanderen als opstap dus voor een ommekeer in onze houding in de wereld, want laten we nu toch eens ophouden om alles wat hier niet meer kan en mag (ik denk b.v. aan een aantal pesticidenfamilies) leuk verder te blijven produceren voor gebruik ver van ons bed! Het hoeft ons dan niet te verwonderen dat sommige ontwikkelingslanden openlijk zeggen geen lessen te moeten ontvangen inzake natuurbehoud en

biodiversiteit van landen die er niet in slagen deze thema's in de eigen achtertuin aan bod te laten komen. En geld maakt hier en daar nog steeds veel goed, maar rechten opkopen in het verre buitenland om zelf nog wat verder te kunnen gaan dan eigenlijk gezond is, ik betwijfel sterk of een dergelijke houding de toets van de duurzaamheid, en zeker die van de biodiversiteit, kan doorstaan.

Dames en heren, er kan nog veel gezegd worden en er is ook al veel gezegd over zelfs het economisch belang van het behoud van biodiversiteit. Sommigen hebben zelfs berekend dat het ecosysteem aarde jaarlijks het dubbele in waarde aan goederen en diensten levert dan wat er aan diensten jaarlijks door de hele wereldbevolking geproduceerd wordt. Is het maatschappelijk verantwoord een dergelijke belangrijke handelspartner en leverancier van primaire grondstoffen, van alles, ik herhaal alles van wat we nodig hebben, tot het uiterste uit te dagen en te beroven? Kon gisteren voorspeld worden hoeveel nieuwe producten er morgen zullen gevonden worden in onbekende plantensoorten met medicinale werking, om maar iets te zeggen? Hoeveel? Neen, wel zijn we er zeker van dat nog een schat aan onontdekte moleculen op toepassing wachten in de natuur. Vraag dat maar eens aan de farmaceutische reuzen. Moeten we alleen maar heil verwachten van evoluties van onze voedingsgewassen in een proefbuis of een genetisch labo of moeten we er ons goed van bewust zijn dat het essentieel is om zoveel mogelijk diversiteit te behouden in het genetisch plantenmateriaal dat voor nieuwe generaties landbouw nodig zal zijn?

En toch, dames en heren, wil ik hier geen pessimistisch wereldbeeld ophangen. Onmiskenbaar wordt er namelijk gewerkt aan een bewustmaking die broodnodig is om ons over deze berg van zelfgenoegzaamheid en superioriteitsgevoel te helpen naar een evenwichtiger, duurzamer en vooral rechtvaardiger wereld. Wetenschappers, en er zitten er hier nogal wat, hebben daarom de verdomde taak en plicht om voortdurend voor te gaan en op dezelfde nagel te blijven kloppen. Alle wetenschappers, om het even uit welke discipline, want zij weten het, zij kunnen niet zeggen *Wir haben es nicht gewusst*. En dan is er de maatschappij. Het is toch veelzeggend, dames en heren, dat verenigingen die natuur en milieubehoud in hun vaandel dragen het goed doen in Vlaanderen. Hun ledenaantal neemt toe, wat niet gezegd kan worden van het ledenaantal van vele politieke partijen. Is dat soms geen teken aan de wand? Zou het zo geprezen en verwenste middenveld dan toch dichterbij de burger staan dan de doorsnee politicus? Ik zal er geen uitspraak over doen, maar de vaststelling is er. Het zullen dus vooral mensen zijn die de boodschap moeten brengen, mensen zoals u allen, telkens opnieuw anderen proberen te doen inzien dat biodiversiteit en het behoud ervan niet bedreigend is, wel integendeel. Het zijn mensen die het draagvlak moeten vormen; eens dat er is, volgen de beleidsmakers wel. Wetenschappers moeten dus midden het veld staan om mensen te bereiken en zelf tot dat middenveld behoren. Hoe belangrijk hun studiewerk ook is, het leidt veel te traag tot resultaat als het alleen maar in een hooggekwalificeerd vaktijdschrift verschijnt, te traag om tijdig het beleid te bereiken. Net zoals verenigingen voor natuur en milieu zich niet mogen afzonderen in de toren van het grote gelijk, maar midden de maatschappij moeten staan, zo moeten ook wetenschappers dat doen. Is immers het verbeteren van de maatschappij, overal in de wereld, niet de ultieme finaliteit van elk onderzoek?

Hoe de wereld er binnen 100, binnen 1000 jaar zal uitzien, zal inderdaad grotendeels door de mens, geweld of ongewild, bepaald worden. Principes die hierbij aan bod zullen komen, zullen moeten gebaseerd zijn op wetenschap, meer veelomvattend dan de wetenschap van vandaag en op ethiek. Die ethische principes zullen moeten een eerlijke afweging inhouden van onder andere de kosten en batenverdeling tussen individuen en de maatschappij, tussen huidige en toekomstige generaties. En als wij nu meer en meer gaan beseffen hoezeer wij nu reeds biodiversiteit gebruiken en aanwenden, dan is dat de beste garantie om in te zien dat het behoud van deze biodiversiteit, zoals bij aanvang gezegd, geen luxe, maar een bittere noodzaak is.

Mijnheer de Ere-voorzitter, Rudi, ik denk oprecht dat u in deze materie voor velen een voorbeeld kunt zijn. Gij hebt u nooit opgesloten in uw wetenschap. Gij hebt ons steeds voorgesteld dat wetenschap op zichzelf geen doel is, maar een middel om te antwoorden op de vragen van de burger, van de maatschappij rondom u. Gij hebt vooral getoond dat wetenschappers ook moeten kunnen luisteren, ook naar degenen die andere opvattingen verkondigen. Als voorzitter van de Mina-Raad en van talrijke andere bestuurs- en adviesraden hebt u steeds deze kunst met verve beoefend. Maar ook het

beleid en het middenveld waren u niet onbekend, integendeel. Al de taken die ge in uw rijk gevulde carrière en ook daarna nog op u hebt genomen, hebben er u niet van weerhouden om natuurbehoud, biodiversiteit, milieu en gezondheid steeds opnieuw naar voor te schuiven als essentiële bouwstenen voor de wereld van morgen. En dat ge dat geregeld deed met een vleugje Antwerpse humor, bewijst voor mij alleen maar hoe open en onafhankelijk uw denken en uw geest steeds gebleven zijn. Een wetenschapper met stevige verankering in de maatschappij en groot verdediger van de biodiversiteit. Er zouden er meer van uw formaat moeten zijn, en ik ben ervan overtuigd dat het dergelijke mensen zijn die onze toekomst zullen bepalen.